

Грошово – кредитні інструменти фінансування енергоефективних заходів для забезпечення сталого розвитку бюджетів місцевого самоврядування

Предмет дослідження. У статті проаналізовано грошово – кредитні інструменти фінансування енергоефективних заходів, що є ключовими елементами сталого розвитку.

Мета дослідження. Дослідити джерела фінансування, що підтримують ініціативи впровадження грошово–кредитних інструментів у сфері енергоефективності.

Методологія проведення роботи. Методологічну основу дослідження становлять системний та інституційний підходи, що дозволили проаналізувати формування ефективного механізму стимулювання впровадження енергоощадних заходів для забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Результати роботи. Проаналізовано науково–методологічні та практичні напрацювання і визначено основні напрями досліджень у сфері енергозбереження, проаналізовано нормативно–правову базу, узагальнено напрями забезпечення енергетичної безпеки України та позитивний досвід політики енергозбереження країн ЄС.

Досліджено функціонування інституційного механізму реалізації державної політики у сфері енергозбереження, визначено основні тенденції процесу реалізації цієї політики.

Висновки. Вирішення проблем управління енергоефективністю на місцевому рівні сприятиме підвищенню енергетичної безпеки, збереженню довкілля та забезпеченню сталого розвитку не тільки окремої територіальної громади але і всієї країни.

Ефективне та ощадливе використання енергетичних ресурсів, а також надання якісних енергетичних послуг є одним з пріоритетних завдань і найбільших викликів для територіальних громад в умовах військової агресії та недостатнього наповнення місцевих бюджетів. Впровадження ефективного механізму енергоощадних заходів забезпечить громадам територіальну, фінансову та фізичну автономію. Сформовано перелік енергоефективних заходів органам місцевого самоврядування щодо енергоефективності, які можуть закладатися у бюджети громад.

Ключові слова: грошово–кредитні інструменти, джерела фінансування, енергоефективність, бюджетні кошти, кредити, гранти, бюджети місцевого самоврядування, сталий розвиток.

SVITLANA BATAZHOK

Credit instruments for financing energy efficiency measures to ensuring sustainable development of local government budgets

Subject of the study. The article analyzes monetary and credit instruments for financing energy efficiency measures, which are key elements of sustainable development.

Research objective. To investigate sources of financing that support initiatives for the implementation of monetary and credit instruments in the field of energy efficiency.

Methodology of the work. The methodological basis of the study is the systemic and institutional approaches, which allowed us to analyze the formation of an effective mechanism for stimulating the implementation of energy-saving measures to ensure the sustainable development of territorial communities

Results of the work. The scientific, methodological and practical developments were analyzed and the main areas of research in the field of energy saving were identified, the regulatory framework was analyzed, the directions of ensuring the energy security of Ukraine and the positive experience of the energy saving policy of the EU countries were summarized.

The functioning of the institutional mechanism for implementing the state policy in the field of energy

saving was studied, the main trends in the process of implementing this policy were identified.

Conclusions. *Solving the problems of energy efficiency management at the local level will contribute to increasing energy security, preserving the environment and ensuring sustainable development not only of a separate territorial community but also of the entire country.*

Efficient and economical use of energy resources, as well as the provision of quality energy services is one of the priority tasks and the biggest challenges for territorial communities in the conditions of military aggression and insufficient filling of local budgets. The implementation of an effective mechanism of energy saving measures will provide communities with territorial, financial and physical autonomy. A list of energy efficiency measures for local self-government bodies regarding energy efficiency, which can be included in community budgets, has been formed.

Keywords: *monetary instruments, sources of financing, energy efficiency, budget funds, loans, grants, local government budgets, sustainable development.*

Постановка проблеми. Енергоефективність є ключовим елементом сталого розвитку, що сприяє зменшенню споживання енергії, підвищенню енергетичної безпеки та скороченню викидів парникових газів. Для реалізації енергоефективних заходів необхідні відповідні джерела фінансування, що підтримують ініціативи впровадження грошово-кредитних інструментів у системі раціонального використання ресурсів.

Енергозабезпечення громад є однією з основних статей витрат місцевого бюджету, а отже і напрямком, де є суттєвий потенціал зниження витрат.

Вирішення проблем управління енергоефективністю на місцевому рівні сприятиме підвищенню енергетичної безпеки, збереженню довкілля та забезпеченню сталого розвитку. Ефективне та ощадливе використання енергетичних ресурсів, а також надання якісних енергетичних послуг є одним з пріоритетних завдань і найбільших викликів для територіальних громад в умовах військової агресії та обмеженості ресурсів місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженням проблем енергоефективності займалися такі науковці, як Луніна І. О., Возняк Г. В., Перегуда Є. В., Стойко О. М., Мощич С. З., Кобушко І. М., Мельник Л. Г., Суходоля О. М., Іскаков А. А. Незважаючи на наявність, ґрунтовних праць вказаних науковців, питання джерел фінансування та інструментів фінансового забезпечення енергоефективних заходів не відображають усіх аспектів досягнення стійкого економічного розвитку, що актуалізує дослідження.

Мета статті. Аналіз грошово-кредитних інструментів фінансування енергоефективних заходів в умовах обмеженості ресурсів місцевих бюджетів. З подальшою рекомендацією та запровадженням відповідних дій, спрямованих на

підвищення енергонезалежності громад, стійкості енергосистем та досягненню позитивних економічних і соціальних ефектів.

Виклад основного матеріалу. Енергоефективність є ключовим елементом сталого розвитку, що сприяє зменшенню споживання енергії, підвищенню енергетичної безпеки та скороченню викидів парникових газів. Для реалізації енергоефективних заходів необхідні значні фінансові ресурси. У сучасних умовах територіальні громади зустрічаються з викликами, які пов'язані пошуком джерел фінансування для впровадження енергоефективних заходів з забезпечення сталого розвитку.

В Україні джерелами фінансування, що підтримують такі ініціативи є Фонд декарбонізації, Фонд енергоефективності та Державна програма 5%–7%–9%.

Фонд декарбонізації створено з метою підтримки ініціатив, спрямованих на стимулювання реалізації енергоефективних заходів збільшення використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, скорочення викидів вуглецю, впровадження фінансово-кредитних інструментів виключно у сфері енергоефективності [1].

Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації створюється у складі спеціального фонду Державного бюджету України. Його основними джерелами фінансування є: екологічний податок, що справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення; кредити (позики), що залучаються державою від іноземних держав, іноземних фінансових установ і міжнародних фінансових організацій для підготовки та реалізації публічних інвестиційних проектів та програм публічних інвестицій [2].

Україна отримала надійне джерело фінансування для реалізації програм енергоефективності, зменшення викидів CO₂ та підтримки альтернативних джерел енергії, захищене законом. Запроваджено принцип «забруднювач платить», який передбачає наповнення Фонду за рахунок екологічного податку на викиди CO₂. Основними платниками цього податку є великі промислові підприємства.

Головними напрямками використання коштів Фонду декарбонізації є: розвиток відновлювальних джерел енергії, альтернативних видів палива та заходи щодо скорочення викидів парникових газів [1].

Кошти державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації спрямовуються на: фінансове забезпечення кредитування, фінансового лізингу, факторингу, гарантування реалізації енергоефективних заходів, впровадження енергосервісу, збільшення використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива і скорочення викидів вуглецю. Виплати компенсації, відшкодування, здешевлення зобов'язань фізичних та юридичних осіб за кредитними та лізинговими договорами; виконання боргових зобов'язань за запозиченнями, отриманими державою на підготовку та реалізацію публічних інвестиційних проектів у сфері енергоефективності, збільшення використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива і скорочення викидів вуглецю [2].

Мінімальний розмір кредиту становить від 120 тис. грн, максимальний розмір кредиту до 90 млн грн включно (на фінансування кожного із заходів за проектами у сфері енергоефективності в межах одного проекту); максимальний строк кредиту становить до 10 років включно; мінімальний внесок, який самостійно сплачує позичальник, установлюється у розмірі не менш як 15 % вартості товарів, робіт і послуг, передбачених для здійснення заходів за проектами у сфері енергоефективності.

Лізинг енергоефективного обладнання здійснюється на таких умовах: основна винагорода лізингодавця становить до 9 % річних включно; умовами договору фінансового лізингу може бути передбачено застосування штрафних санкцій за фінансовим лізингом у разі невиконання або порушення лізингоодержувачем умов договору фінансового лізингу; розмір державної підтримки за одним договором становить від 100 тис. грн до 90 млн грн включно; мінімальний строк договору фінансово-

го лізингу становить один рік, максимальний строк договору фінансового лізингу до семи років включно; мінімальний перший (початковий) лізинговий платіж, який сплачує лізингоодержувач, встановлюється у розмірі не менш як 15 % вартості енергоефективного, енергозберігаючого обладнання.

Факторингове фінансування може бути надано фактором в розмірі до 90% суми грошової вимоги. Умови проведення факторингового фінансування визначаються у договорі факторингу, який містить умови: обсяг факторингового фінансування становить від 150 тис. грн до 25 млн грн включно; базова винагорода за факторингове фінансування становить не більш як 7 % річних включно; відстрочка платежу щодо сплати клієнтом на користь фактора визначених договором факторингу платежів не допускається.

Якщо договором факторингу передбачено винагороду за договором факторингу у вигляді дисконтування відступленого права грошової вимоги, різницю між номінальним розміром відступленої фактору грошової вимоги та вартістю, яку за її відступлення фактор сплачує клієнту дисконт, має бути розподілено на такі елементи: розмір дисконту, який застосовує фактор до відступленого права грошової вимоги; суму комісій за додаткові послуги, яку визначено фактором, що має сплатити клієнт. Договір факторингу повинен передбачати сплату боржником товариству одноразової комісії за надання послуг факторингу.

Максимальна сума кредиту за яким надається державна підтримка шляхом здешевлення кредитів суб'єкту господарювання не перевищує 60 млн грн, крім: кредиту, що надається фізичній особі підприємцю, який не перевищує 5 млн грн; підприємствам виробникам теплової енергії, підприємствам водопостачання та водовідведення, який не перевищує 90 млн грн; виконавцям енергосервісу, який не перевищує 20 млн грн. Максимальний строк кредитування за кредитами, за якими надається державна підтримка, не повинен перевищувати 10 років включно. Здешевлення кредитів здійснюється шляхом щомісячної компенсації відсотків за кредитом суб'єкту господарювання у розмірі 12 % річних, а для проектів, за якими використовується обладнання національного виробництва 14 % річних.

Істотними умовами добровільної угоди з енергоефективності (декарбонізації) для отримання державної підтримки шляхом здешевлення кре-

дитів є: зниження не менш як на 15 % енергоємності виробництва одиниці відповідної продукції порівняно з показниками, що діяли; зменшення обсягу викидів вуглецю на 15 % і більше; заміщення горючих корисних копалин, крім торфу та газу (метану) вугільних родовищ, альтернативними видами палива та альтернативними (відновлюваними) джерелами енергії у перерахунку на виробництво 1 МВт на 50 % і більше; зменшення обсягу викидів вуглецю у навколишнє природне середовище на 20 % і більше; використання не менш як 70 % обладнання національного виробництва [3]. Також передбачено залучення міжнародних кредитів та грантів, які будуть використані для впровадження нових технологій.

Таким чином, фонд є потужним інструментом в реалізації стратегій України у сфері енергоефективності і декарбонізації.

Фонд є передовим стимулом змін в реалізації державних програм шляхом надання кредитів для бізнесу та органів місцевого самоврядування, в якому поєднуються державні та приватні фінансові ресурси для досягнення загальнонаціональних цілей. Ефективне управління державними фінансами направлено на реалізацію проєктів у сфері енергоефективності, розвитку відновлювальних джерел енергії та альтернативного палива.

Фонд енергоефективності був створений з метою підтримки енергоефективних заходів у житловому секторі, після початку повномасштабної війни розширив свою діяльність, зокрема з відновлення будівель, зруйнованих або пошкоджених внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. Фонд надає фінансову допомогу у вигляді грантів на реалізацію проєктів із підвищення енергоефективності. Основними джерелами фінансування є державний бюджет України; кошти міжнародних партнерів, таких як Європейський Союз та уряд Німеччини.

Основні програми фонду:

Програма «Енергодім»: енергомодернізація житлових будинків. Учасниками програми можуть бути лише об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Програма «Енергодім» надає можливість кожному співвласнику будинку відчувати переваги комплексної енергомодернізації. Завдяки такій модернізації учасники отримують часткове відшкодування витрат на заходи з енергоефективності у розмірі від 40 до 70%.

Програма «Віднови дім»: відбудова пошкоджених будинків. Це грантова програма, метою якої є фінансування будівельних робіт з відновлення житлових будинків, пошкоджених внаслідок війни. Фонд надає учасникам ОСББ грант, який виплачується на безоплатній та безповоротній основі у розмірі 100% вартості витрат на роботи і матеріали. Загальна сума гранту складається з сум першого (60%) та другого траншів (40%) і не може перевищувати граничну суму 10 млн грн на один об'єкт відновлення.

Програма «Грін дім»: встановлення альтернативних джерел енергії. Програма спрямована на стимулювання використання альтернативних джерел енергії у багатоквартирних будинках. За умовами програми фонд надає фінансування її учасникам у формі гранту на безоплатній та безповоротній основі. Сума гранту до 70% вартості обладнання та до 50% вартості генератора [4].

Державна програма «Доступні кредити 5%–7%–9%» для забезпечення енергоефективності та енергетичної незалежності реалізується через Фонд розвитку підприємництва, що створений на базі Німецько–Українського фонду за рішенням Уряду України, та уповноважені банки. Максимальна сума інвестиційного кредиту становить до 250 млн грн. Програма «Доступні кредити 5–7–9%» є складовою політики розвитку українських виробників «Зроблено в Україні» і спрямована на стимулювання мікро-, малого та середнього бізнесу через здешевлення кредитних ресурсів за рахунок державних компенсацій або державних гарантій. Для бізнесу, що працює в зонах високого воєнного ризику, програма передбачає знижену ставку на інвестиційні кредити – 1% річних протягом перших 5 років та 5% – надалі. З 2024 року програма фокусується на підтримці кредитування інвестиційних проєктів, які створюють робочі місця, сприяють модернізації бізнесу та відновленню економіки. Підприємці можуть залучити кошти на розвиток виробництва, енергозбереження, інфраструктури чи відбудову зруйнованих війною об'єктів [5].

Банківські кредити є одним із найпоширеніших інструментів залучення фінансування. Перевагою цього методу є можливість швидкого отримання необхідних коштів, гнучкі умови фінансування, можливість залучення значних сум для реалізації масштабних проєктів. Проте фінансовий сектор України наразі переживає певні труднощі, зокрема пов'язані

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

з нестабільністю економіки, високими кредитними ставками та підвищеними вимогами банків до позичальників. Це ускладнює доступ до дешевих кредитних ресурсів, що робить необхідним пошук альтернативних джерел фінансування [6].

У ряді випадків держава може спрямовувати бюджетні кошти на розвиток екологічно сталих

енергетичних проєктів, а також залучати гранти та кредити від міжнародних фінансових організацій та інституцій (табл. 1.).

Розвиток грошово-кредитних інструментів фінансування енергоефективних заходів сприятиме загальному підвищенню енергетичної безпеки України.

Таблиця 1. Програми фінансування енергетичних проєктів в українських банках

Банк	Назва програми	Джерело фінансування	Фінансові інструменти	Ставка річна (%)	Розмір кредиту
Укргазбанк	Кредитування відновлення енергогенерації	Власні кошти	Кредит	до 13.5%	€25 млн
	Доступні кредити 5–7–9%	Державний бюджет	Кредит, компенсація, гарантія	до 9%	150 млн грн
	Енергонезалежність фізичних осіб – власників домогосподарств	Власні кошти, державний бюджет	Кредит, компенсація	0%	1 млн грн
	Енергонезалежний (фізичні особи)	Власні кошти	Кредит	до 21.5%	500 тис. грн
	Гарантійний механізм в рамках Східної ініціативи по ПВЗВТ	Власні кошти з гарантією ЄІБ	Кредит з гарантією	діюча %	€5 млн
	Програма конкурентоспроможності МСП у Східному партнерстві	Власні кошти з розподілом ризику ЄБРР	Кредит з розподілом ризику, грант	діюча %	€3 млн
	Програми стійкості та засобів існування Приватні, комунальні та державні підприємства ОСББ і фізичні особи	Власні кошти з розподілом ризику ЄБРР	Кредит з розподілом ризику, грант	діюча %	€15 млн \$8 млн
	Кредитна програма для фінансування сталого розвитку	IFC	Кредит	діюча %	€500 тис ОСББ; €100 тис фіз. особи
	Нова кредитна програма в рамках Finance in Motion	EFSE GGF	Кредит, грант	діюча %	€1 млн для МСП, €0.5 тис мікробізнес €10 млн великий бізнес
Кредобанк	Енергокредит для бізнесу	Власні кошти, державний бюджет	Кредит	від 13.5%	5млн.грн
	EU4Business Guarantee Facility	BGK	Гарантія	від 15.5%	€1 млн
Ощадбанк	Доступні кредити «5–7–9%»	Власні кошти	Кредити	5–7–9%	150 млн грн
	Кредити 13.5%	Власні кошти	Кредити	від 13.5%	без обмежень
	Партнерські програми на електрогенеруюче обладнання	Власні кошти	Кредити	від 0.01%	без обмежень
	Програма стійкості та засобів існування ЄБР	Власні кошти, ЄБРР	Гарантії	діюча %	€5 млн
	Програма конкурентоспроможності та інклюзивності МСБ ЄБРР	Власні кошти у, ЄБРР	Кредит з гарантією	діюча %	€53 млн
	Кредит в рамках угод ЄІБ та ЄІФ	Власні кошти, ЄІБ, ЄІФ	Гарантії	від 7%	€5 млн євро
Ukrsibbank	Програма стійкості та засобів існування ЄБРР, програми з IFC та DFC	ЄБРР, IFC, DFC	Гарантії	пільгова %	персонально

Банк Львів	Надання державних гарантій на портфельній основі	Державний бюджет	Гарантії	до 11%	100 млн грн
	Resilience Program	ЄБРР	Гарантії	до 26%;	€3 млн
	EU4Business Guarantee Facility	ЄІБ	Гарантії	до 26%;	€5 млн

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [7].

Енергозабезпечення громад є однією з основних статей витрат будь-якого місцевого бюджету, а отже і напрямком, де є суттєвий потенціал зниження витрат.

Органи місцевого самоврядування активно співпрацюють у сфері енергетики, впроваджуючи спільні проекти з підвищення енергоефективності, поступово змінюючи підходи до управління енергоресурсами.

Вирішення проблем управління енергоефективністю на місцевому рівні сприятиме підвищенню енергетичної безпеки, збереженню довкілля та забезпеченню сталого розвитку не тільки окремої місцевості але і всієї країни. Ефективне та ощадливе використання енергетичних ресурсів, а також надання якісних енергетичних послуг є одним з пріоритетних завдань і найбільших викликів для територіальних громад в умовах військової агресії та недостатнього наповнення місцевих бюджетів.

Необхідним є зміна підходів до обліку видатків на заходи з енергоефективності. У більшості громад, розрахунок обсягу асигнувань на енергоносії враховує не реальні теплові потреби будівель, а спирається на витрати попередніх періодів у натуральних показниках. Такий підхід до планування бюджетних видатків на енергоносії не відображає реальних потреб бюджетних установ, що призводить до необхідності упродовж року вносити велику кількість змін до бюджету. Насправді дуже важливо використовувати існуючі норми і нормативи і застосовувати базовий рівень споживання, розрахований на основі нормативних градусоднів. Роль бюджетних установ у розрахунку планових видатків на оплату енергоресурсів також часто буває недостатньою. Основну роль у плануванні, моніторингу та прийнятті рішень про використання зекономлених коштів відіграють головні розпорядники. Зекономлені кошти в громадах в основному спрямовуються на поточні витрати, а не використовуються на нові заходи з енергоефективності.

У територіальних громадах функції органів, які планують видатки на енергоносії та інвестиції в

енергоефективність, розподіляються наступним чином: місцеві ради затверджують місцеві бюджети, в котрих відображені видатки на енергоносії та заходи з енергоефективності; місцеві фінансові органи видають інструкції з підготовки бюджетних запитів та приймають рішення про включення запитів головних розпорядників коштів до проекту бюджету; головні розпорядники бюджетних коштів відповідають за формування бюджетних запитів; розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня безпосередньо планують видатки на енергоносії та інвестиції в енергоефективність.

Бюджетний кодекс України встановлює загальні вимоги до формування проектів місцевих бюджетів, а обов'язок і відповідальність за формування показників проекту бюджету покладає на головних розпорядників бюджетних коштів в особі керівників структурних підрозділів виконавчих органів місцевих рад. Безпосередньо планування видатків на енергоносії та інвестиції в енергоефективність здійснюють розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня. Бюджетні установи розробляють проекти кошторисів, до яких в обов'язковому порядку додаються деталізовані розрахунки видатків, здійснені з дотриманням діючих норм, цін, тарифів та лімітів. Показники видатків, що включаються до проекту кошторису, повинні бути обґрунтовані відповідними розрахунками і деталізовані за видами та кількістю послуг із зазначенням вартості за одиницю. Для формування проекту бюджету місцеві фінансові містять вимогу до головних розпорядників бюджетних коштів розраховувати видатки, які мають бути включені до проекту бюджету. За логікою бюджетних відносин розраховувати планові видатки на енергоносії мають бюджетні установи, а не місцеві фінансові органи, як це часто трапляється на практиці. Бюджетні установи безпосередньо управляють процесом аналізу споживання енергетичних ресурсів для своїх потреб, тому вони і повинні відігравати основну роль у процесі планування видатків на енергоносії як розпорядники бюджетних коштів нижчого рівня.

Граничні норми (ліміти) на споживання енергоносіїв встановлюються у натуральних показниках для кожної бюджетної установи, виходячи з обсягів відповідних бюджетних асигнувань. При умові зміни ціни на енергоносії чи погодних умов, це якраз і може спричинювати необхідність внесення змін до місцевих бюджетів.

Цей чинник негативно впливає на формування джерел самофінансування проектів управління енергозбереженням адресно в організаціях. Окрім того, більшість національних енергетичних ринків є монополізованими й активно використовуються як інструменти перерозподілу фінансових потоків між учасниками ринку, зокрема й державними структурами. Ще одним негативним чинником, який впливає на управління проектами енергозбереження організацій бюджетної сфери, є недостатньо розвинений ринок енергозберігаючих послуг [8].

Тому саме запровадження детального і щоденного енергомоніторингу, впровадження енергоефективних заходів і зміна підходу до планування бюджетних видатків на енергоносії можуть покращити дану ситуацію. Крім цього, реальний обрахунок потреб у видатках кожного бюджетного закладу покаже представникам місцевої ради наскільки доцільно його утримувати, продемонструє неефективне витрачання коштів бюджету негативно впливає на фінансовий стан громади.

Однією з причин виникнення перешкод у впровадженні енергоефективності є брак інформації, знань та зацікавленості споживачів.

Популяризація енергоефективності повинна включати: забезпечення безперешкодного і повного доступу до інформації щодо наявних програм підтримки енергоефективності; організацію заходів з підвищення обізнаності в сфері енергоефективності для населення, органів влади, підприємств та фінансових установ; проведення тренінгів для фахівців по найбільш актуальних темах.

Формування ефективного механізму стимулювання впровадження енергоощадних заходів, правил і механізмів їх регулювання, які належним чином врегульовували питання фінансування, є нагальною проблемою. Підвищення енергоефективної політики в період децентралізації забезпечить громадам територіальну, фінансову та фізичну автономію [8].

Найбільш розповсюдженим джерелом фінансування енергоефективних проектів є викори-

стання власних ресурсів громад. Для цього органи місцевого самоврядування найчастіше розробляють та затверджують місцеві цільові програми з енергоефективності. Проте власні ресурси громад завжди обмежені та не дозволяють забезпечити масштабну реалізацію реформи енергоефективності. Тому важливу роль відіграє донорське фінансування інфраструктурних проектів з енергоефективності. Ресурсний потенціал таких програм повинен завдати напрямку у реалізації проектів енергоефективності, але не може покрити необхідну інвестиційну потребу в секторі. Питання обмеженого фінансування при впровадженні енергоефективності може вирішити залучення банківського кредитування.

Для територіальних громад можливість перейти на відновлювані джерела енергії може бути реалізована завдяки впровадженню моделі енергетичних кооперативів. Енергетичні кооперативи – це об'єднання громадян для задоволення суспільних та індивідуальних потреб щодо споживання енергії, можливість інвестувати в енергоефективність і відновлювані джерела енергії та отримувати з цього прибуток. В Україні вже функціонують кооперативні біогазові та сонячні електростанції, об'єднання по вирощуванню енергетичної верби та виготовленню пелет. Кооперативи впроваджують енергоефективні заходи: замовляють енергоаудит, утеплюють житло, модернізують систему освітлення. Основний принцип, спочатку пайчики спільно вкладають кошти для створення сонячної електростанції, а потім заробляють на продажу електроенергії за «зеленим тарифом». Придбати пай може кожен охочий – як фізична, так і юридична особа, відповідно в подальшому пайчики отримують прибуток від продажу струму державі, 5% від заробленої суми йде у міський бюджет.

Кластер – це галузеве, територіальне та добровільне об'єднання організацій, які тісно співпрацюють між собою, а також з іншими суб'єктами в ланцюжку створення цінності з метою підвищення конкурентоздатності власної продукції, її експорту й сприяння економічному розвитку регіону. Кластери орієнтуються на створення нової цінності/продукту всередині мережі. Український кластерний альянс (УКА) – це мультигалузева загальнонаціональна спілка підприємств, бізнес-об'єднань, кластерів та кластерних організацій України, що прагнуть до підвищення своєї конкурентоспроможності шляхом впроваджен-

ня засад кластерної кооперації, індустріальних, цифрових та зелених інновацій автоматизації та ефективної взаємодії з державою [9].

Існують різні фінансові та політичні інструменти для підвищення енергоефективності громад. Наприклад, громади можуть скористатися послугами енергосервісних компаній ЕСКО, які набули поширення у Європі та деяких містах України. Енергосервіс ЕСКО – це сучасний механізм спрямований на зменшення енергозалежності та переорієнтацією бюджетних ресурсів з поточних витрат на капітальні інвестиції. Фінансування модернізації бере на себе інвестор, а витрати повертаються поступово з досягнутої економії енергоресурсів. Такий підхід дозволяє громадам оновлювати інфраструктуру, скорочувати витрати на енергію та підвищувати комфорт без додаткового фінансового навантаження. Ця практика передбачає проведення комплексного енергоаудиту та підвищення енергоефективності в громаді коштом енергетичної компанії. Територіальні громади продовжують оплачувати витрати на електроенергію за старим тарифом, а різницю отримує енергетична компанія. Термін окупності таких проєктів може складати у середньому 5 років, після чого громада оплачуватиме спожиту електроенергію комунальних будівель вже із врахуванням покращених показників енергоефективності.

Угода мерів – це провідна ініціатива, започаткована Європейським Союзом, котра охоплює тисячі місцевих та регіональних органів влади, які беруть на себе добровільні зобов'язання підвищувати енергоефективність та нарощувати використання відновлюваних джерел енергії на своїх територіях. Підписанти угоди зобов'язуються скоротити викиди парникових газів щонайменше на 30% до 2030 року. Експерти ініціативи оцінюють базовий рівень викидів CO₂ на території громади: житловий фонд, бюджетну сферу, транспорт, управління відходами, вуличне освітлення, промисловість. На основі цих даних розробляють програму, спрямовану на розробку заходів, що сприятимуть зниженню викидів вуглекислого газу та підвищенню енергоефективності громади. Приєднавшись до цієї ініціативи, громада може не тільки підвищити свою енергетичну безпеку та екологічну ситуацію, але й отримує доступ до різних механізмів фінансової підтримки: ЄБРР (до 75% від суми на 25 років); ЄІБ (до 50% від суми на 25 років); ГЕФ (цільові безповоротні кошти); Агентство США з

міжнародного розвитку (отримання грантів); Світовий Банк (отримання грантів); Східноєвропейське Партнерство у сфері енергоефективності та екології (Е5Р) (отримання грантів) [10].

Міжмуніципальне партнерство є формою співпраці між територіальними громадами для вирішення спільних завдань та досягнення взаємовигідних цілей: економічний розвиток, захист навколишнього середовища, транспортна інфраструктура, соціальні послуги, культура та інші сфери об'єднання ресурсів та практичних знань для оптимальних результатів. Однією з основних переваг міжмуніципального партнерства є підвищення ефективності управління ресурсами, що зменшить витрати на послуги та інфраструктурні проєкти.

Міжмуніципальне партнерство стає важливим інструментом для покращення життя громадян і створення сталого розвитку. Така співпраця дозволяє об'єднувати ресурси, знання та зусилля для досягнення спільних цілей і вирішення сучасних викликів.

Всеукраїнська асоціація громад запропонувала рекомендації щодо проведення конкретних заходів:

Вдосконалення енергетичного менеджменту: розробка та впровадження системи моніторингу та управління енергоспоживанням у громадських будівлях та інфраструктурі; запровадження програми енергоаудиту для виявлення та усунення неефективних витрат енергії.

Забезпечення фінансування і залучення інвесторів: створення інвестиційної платформи та партнерства для залучення інвесторів до проєктів у сфері енергетичного менеджменту та розподіленої генерації.

Ці заходи сприятимуть підвищенню енерго незалежності громад, стійкості енергосистем та досягненню позитивних економічних і соціальних ефектів [11].

Висновки

Органам місцевого самоврядування щодо енергоефективності та збереження клімату рекомендовано:

Сформулювати перелік енергоефективних заходів, які можуть закладатися у бюджет громади.

Впровадити системи контролю за впровадженням заходів з енергоефективності та ефективним використанням енергоресурсів.

Проводити щорічну інвентаризацію об'єктів енергетичного моніторингу та звіряти з бухгалтерською звітністю.

Встановлювати базовий рівень споживання енергетичних ресурсів у розрізі будівель бюджетної сфери та планувати обсяги бюджетних асигнувань на енергоносії на основі визначених базових рівнів.

Увести систему стимулювання бюджетних установ та працівників за рахунок заощаджень, отриманих в результаті впровадження енергоменеджменту.

Здійснювати щорічний аналіз фактичного споживання енергоносіїв у будівлях та формування на його основі рейтингів, порівняльних діаграм тощо.

Приймати рішення щодо пріоритетності впровадження заходів з енергоефективності за результатами аналізу фактичного споживання енергоносіїв будівлями бюджетної сфери.

Щороку оновлювати планові документи: зокрема, цільові програми з енергоефективності.

Встановлення внутрішніх (між структурними підрозділами виконавчих органів та установами, організаціями, комунальними підприємствами) та зовнішніх (між громадськими організаціями, бізнесом, вищими навчальними закладами, фінансовими організаціями, муніципалітетами України та інших країн) постійних партнерських взаємозв'язків [12].

Забезпеченням сталого підвищення енергоефективності кінцевого споживання енергії з встановленням цільового показника щорічного скорочення споживання енергії.

Розвиток високоефективної когенерації, дає змогу підвищити ефективність використання палива, що сприятиме значній економії паливно-енергетичних ресурсів. За допомогою високоефективних когенераційних установок територіальні громади отримують унікальні можливості – надійний, постійний доступ до теплової та електричної енергії, енергобезпеку, енергоефективність, заощаджені енергоресурси та навіть декарбонізацію [13].

Список використаних джерел:

1. Фонд декарбонізації України: вебсайт. URL: <https://fdu.com.ua/>
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 2010р. № 2456–VI. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Про затвердження Порядку використання коштів державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від від 21 06. 2024 р. № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024>

4. Фонд енергоефективності: вебсайт. URL: <https://eefund.org.ua/pro-fond/>

5. Міністерство економіки, докілья та сільського господарства України. вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidnovliuemo-enerhoteploheneneratsiiu-urid-rozshyryv-prohramu-dostupni-kredyty-5-7-9>

6. Кришталь Г.О., Хіміч С. В. Фінансування проєктів енергетичних підприємств. Підприємництво та інновації. 2025. №34. С.102–106. DOI:<https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.15>

7. Ukraine Investment Portal. Джерела фінансування проєктів в енергетиці Розділ 3. URL: <https://investportalua.com/wp-content/uploads/2025/02/3.-sources-of-financing-for-energy-projects-ukr.pdf>

8. Пащенко П. О., М., Мартин О. М., Мазоренко О. В. Аналіз факторів управління проєктами енергозбереження в інноваційно орієнтованих організаціях в умовах диджиталізації. Інвестиції: практика та досвід. 2024. №17. С. 80–89. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.17.80>

9. Рекомендації для органів місцевого самоврядування з впровадження енергоефективних заходів на рівні територіальних громад. Проєкт USAID. URL:https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1120/Recommendations_on_Energy_Efficiency_Measures_in_Municipalities.pdf

10. Екосфера: вебсайт. URL: <https://ekospha.org/>

11. Всеукраїнська асоціація громад: вебсайт. URL: <https://communities.org.ua/>

12. Дослідження енергетичних бюджетів українських громад. Асоціація «Енергоефективні міста України» 10.02.2022. URL:https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/807/20_12_%D1%84%D1%96%DO%BD%DO%BO%DO%BB.pdf

13. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: вебсайт. URL: <https://saee.gov.ua/enerhoefektyvnist/enerhoefektyvnist>

References:

1. Fond dekarbonizatsii Ukrainy: websait. URL: <https://fdu.com.ua/>
2. Biudzhetni kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 2010r. № 2456–VI. Data onovlennia: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Pro zatverdzhennia Poriadku vykorystannia koshtiv derzhavnoho fondu dekarbonizatsii ta enerhoefektyvnoi transformatsii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 06. 2024 r. № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024>

4. Fond enerhoefektyvnosti: vebsait. URL: <https://ee-fund.org.ua/pro-fond/>

5. Ministestvo ekonomiky, dovkilia ta silskoho hospodarstva Ukrainy. vebsait. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidnovliuemo-enerhoteploheneneratsiiu-uriad-rozshyryv-prohramu-dostupni-kredyty-5-7-9>

6. Kryshtal H.O., Khimich S. V. Finansuvannia proektiv enerhetychnykh pidpriemstv. Pidpriemnytstvo ta innovatsii. 2025. №34. S.102–106. DOI:<https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.15>

7. Ukraine Investment Portal. Dzhherela finansuvannia proektiv v enerhetytsi Rozdil 3. URL: <https://investportalua.com/wp-content/uploads/2025/02/3.-sources-of-financing-for-energy-projects-ukr.pdf>

8. Pashchenko P. O., M., Martyn O. M., Mazorenko O. V. Analiz faktoriv upravlinnia proektamy enerhozhberezhennia v innovatsiino oriietovanykh orhanizatsiakh v umovakh dydzhytalizatsii. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2024. №17. S. 80–89. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.17.80>

9. Rekomendatsii dlia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia z vprovadzhennia enerhoefektyvnykh zakhodiv na rivni terytorialnykh hromad. Proiekt USAID. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1120/Recommendations_on_Energy_Efficiency_Measures_in_Municipalities.pdf

10. Ekosfera: vebsait. URL: <https://ekosfera.org/>

11. Vseukrainska asotsiatsiia hromad: vebsait. URL: <https://communities.org.ua/>

12. Doslidzhennia enerhetychnykh biudzhetyv ukrain-skykh hromad. Asotsiatsiia «Enerhoefektyvni mista Ukrainy» 10.02.2022. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/807/20_12_%D1%84%D1%96%DO%BD%DO%BO%DO%BB.pdf

13. Derzhavne ahentstvo z enerhoefektyvnosti ta enerhozhberezhennia Ukrainy: vebsait. URL: <https://saee.gov.ua/enerhoefektyvnist/enerhoefektyvnist>

Дані про автора

Батажок Світлана Григорівна,

к.е.н., доцент кафедри економіки та економічної теорії, Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква

ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-8951-5785>
e-mail: batazhok@ukr.net

Data about the author

Svitlana Batazhok,

PhD in Economics, Associate Professor of Economics and Economic Theory, Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine

e-mail: batazhok@ukr.net

Надходження статті до редакції 01.05.2026

Прийнято до друку 22.05.2026

Опубліковано 29.05.2026